

SARAMAGO

DOBITNIK NOBELOVE NAGRADE

PEĆINA

S portugalskog preveli
Jasmina Nešković i Jovan Tatić

Laguna

Naslov originala

José Saramago
A CAVERNA

Copyright © 2009, José Saramago
Translation copyright © ovog izdanja 2016, LAGUNA

Prevod ove knjige finansirao je „Kamoiš“ – Institut za saradnju
i jezik, I. P.

Obra publicada com o apoio do Camões – Instituto da
Cooperação e da Língua, I. P.

UMA LÍNGUA PARA O MUNDO

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

PEĆINA

Čovek koji vozi kamionet zove se Siprijano Algor, po zanimanju je grnčar i ima šezdeset i četiri godine, premda deluje mlađi. Onaj što sedi pored njega, to mu je zet, zove se Marsal Gašo, i još nije navršio tridesetu. U svakom slučaju, po licu mu niko ni toliko ne bi dao. Kao što se već moglo primetiti, i jedan i drugi nose prilepljena uz lično ime neobična prezimena čije poreklo, značenje i uzrok ne poznaju. Najverovatnije je da bi se obojica zgranuli ako bi ikada saznali da reč algor znači jaku drhtavicu, jezu koja najavljuje groznicu, a da gašo nije ni manje ni više nego deo volujskog vrata na koji se stavlja jaram. Mlađi nosi uniformu, ali nije naoružan. Stariji na sebi ima civilnu jaknu i pantalone koje se koliko-toliko slažu, košulja mu je strogo zakopčana do grla, bez kravate. Šake koje upravljaju volanom velike su i snažne, seljačke, ali uprkos tome možda zbog svakodnevnog dodira sa žitkom glinom, što je neizostavni deo njegovog zanata, u sebi nose neku nežnost. Na desnoj ruci Marsala Gaša nema ničeg

posebnog, ali nadlanica desne ruke nosi ožiljak koji liči na opekotinu, poprečni beleg koji ide od korena palca do korena malog prsta. Kamionet ne zaslužuje taj naziv, to je običan furgon srednje veličine, zastareo model, i natovaren je posuđem. Kada su njih dvojica krenuli od kuće, a prešli su dvadeset kilometara, nebo je tek počelo da rudi, a sada je jutro već obasjalo svet sa dovoljno svetlosti da bi se mogao primetiti ožiljak Marsala Gaša i naslutiti nežnost šaka Siprijana Algora. Voze se usporeno zbog lomljivog tereta, ali i zbog džombastog puta. Isporuka robe koja se ne smatra od prvorazrednog ili drugorazrednog značaja, kao što je slučaj sa grnčarijom, obavlja se po utvrđenom rasporedu tokom prepodneva, a ako su njih dvojica poranili, to je zato što Marsal Gašo mora da se javi na posao barem pola sata pre no što se vrata Centra otvore za javnost. Onih dana kada ne vozi zeta, već samo prevozi robu, Siprijano Algor nema potrebe da ustaje tako rano. Svakih deset dana, međutim, on redovno odlazi po Marsala Gaša da ga vrati kući s posla, da tamo s porodicom provede četrdeset sati, koliko ima slobodno između dve smene, a kasnije ga, s posuđem ili bez njega, vraća tačno na vreme njegovim dužnostima i obavezama službenika obezbeđenja. Kći Siprijana Algora koja se zove Marta, s prezimenima Izaška po pokojnoj majci i Algor po ocu, uživa u prisustvu muža u kući i u postelji samo šest noći i tri dana mesečno. Prethodne noći je zatrudnela, ali to još ne zna.

Predeo je turoban, zapušten, ne zaslužuje da ga dvaput pogledamo. Neko je tom širokom prostranstvu koje ne deluje nimalo seoski nadenuo zvanično ime Poljoprivredni pojas, a takođe, po nekoj poetskoj analogiji, Zeleni

---

pojas, ali jedini pejzaž koji se nudi pogledu s obe strane puta su veliki raštrkani plastenici ravnog krova koji prekrivaju stotine hektara, četvrtasti, pokriveni plastikom neodređene boje koju su vreme i prašina, malo-pomalo, bojili u sivo i mrko. Ispod njih, skrivene od pogleda prolaznika, rastu biljke. Sporednim putevima koji izbijaju na put izlaze, ovde i onde, kamioni i traktori s prikolicama natovarenim voćem i povrćem, ali najveći deo robe je već prevezen tokom noći, ovi sada ili imaju posebnu dozvolu da izvrše kasnu isporuku, ili su se uspavali. Marsel Gašo diskretno povuče levi rukav jakne da pogleda na sat, zabrinut što saobraćaj postaje sve gušći i zato što zna da će uskoro, kad budu ušli u industrijsku zonu, saobraćaj još više usporiti. Tast je primetio njegov pokret, ali ništa nije rekao, taj njegov zet je bez sumnje simpatičan momak, ali prilično nervozan, jedan od onih koji su od rođenja nespokojni, uvek opsednuti protokom vremena, čak i ako ga imaju napretek, a u tim slučajevima nikada ne znaju čime bi ga ispunili, to vreme, naravno, Kakav li će biti kad stigne u moje godine, pomisli. Poljoprivredni pojas je ostao iza njih, put, koji je sada još prljaviji, preseca Industrijski pojas i prolazi između fabričkih zgrada raznih veličina, delatnosti i izgleda, sa okruglim i valjkastim skladištima goriva, električnim postrojenjima, kanalizacionim mrežama, ventilacijama, visećim mostovima, cevima svih promera, crvenih, crnih, dimnjaka iz kojih kulja otrovni dim, dizalicama sa dugim kracima, hemijskim laboratorijama, naftnim rafinerijama, smradovima svih vrsta, gorkim i slatkastim, zaglušujućom bukom bušilica, zujanjem električnih testera, snažnim udarcima pneumatskih čekića, a ponekad naiđe i deo u kojem se ništa ne čuje,

niko ne zna šta se tu pravi. Tada Siprijano Algor reče, Ne brini, stižemo na vreme, Ne brinem, odgovori zet, nevešto prikrivajući nervozu, Znam, to se tako samo kaže, reče Siprijano Algor. Skrenuo je u jednu paralelnu ulicu kojom se obavlja lokalni saobraćaj, Hajdmo ovuda prečicom, reče, a ako nas policija bude pitala zašto smo skrenuli sa glavnog puta, seti se dogovora, treba nešto da završimo u jednoj od ovih fabrika pre no što stignemo u grad. Marsal Gašo uzdahnu duboko, kad god bi saobraćaj postao gušći, tast bi, pre ili kasnije, krenuo nekom prečicom. Jedino ga je zabrinjavala mogućnost da tast zaboravi da skrene na vreme. Srećom, uprkos strepnjama i upozorenjima, policija ih nikada nije zaustavila. Jednog dana će morati da shvati da više nisam dete, pomisli Marsal, da ne mora svaki put da me podseća na priču o poslu koji treba da obavimo u fabrikama. Ni jednom ni drugom nije padalo na pamet da je upravo uniforma čuvara Centra, koju je Marsal Gašo nosio, bila glavni razlog što im je saobraćajna policija gledala kroz prste, da to nije bila posledica puke slučajnosti ili lude sreće, kako bi verovatno odgovorili kada bi ih neko pitao zašto misle da ih nikada do sada nisu kaznili. A pravi odgovor bi znao i Marsal Gašo, kad bi kojim slučajem pred tastom ispoljio autoritet koji mu uniforma daje, a znao bi i Siprijano Algor, kada bi kojim slučajem počeo da razgovara sa zetom s manje ironične popustljivosti. Živa je istina da niti mladost zna šta može, niti starost može ono što zna. Nakon Industrijskog pojasa počinje grad, najzad, ali ne grad u pravom smislu, jer grad se nazire tek u daljini, okupan rumenilom prvog sunca, a ovo što se ovde vidi je gomila baraka sklepanih od svega i svačega, uglavnom udžerica koje ubogim stanarima mogu

---

da posluže samo kao zaštita od kiše i hladnoće. Kako kažu stanovnici grada, to je jedno užasno mesto. Ponekad, u ovim krajevima, a u skladu sa klasičnom izrekom da nužda zakon menja, kamion koji prevozi hranu opljačkaju i isprazne za tren oka. Izuzetno efikasan metod rada razvijen je i usavršen nakon pomnog kolektivnog razmišljanja o rezultatima prvih pokušaja, neuspešnih, kako se vrlo brzo ispostavilo, usled potpunog odsustva strategije, zbog zastarele taktike, ako tako možemo da je nazovemo, i, naposljetku, zbog neusklađenosti truda, kada je svako radio za sebe. Pošto je noću saobraćaj bezmalo neprekidan, preprečiti put da bi se zaustavio kamion, kao što im je bio prvobitni naum, značilo je da pljačkaši upadaju u sopstvenu zamku, jer bi iza tog kamiona naišli drugi, tako da je vozač u nevolji vrlo brzo dobijao pojačanje i pomoć. Rešenje problema, koje se ispostavilo kao genijalno, što je i policija nezvanično priznala, sastojalo se iz toga da se pljačkaši podele u dve grupe, jednu taktičku, a drugu stratešku, i da postave dve barikade umesto jedne, tako što bi taktička grupa najednom preprečila put čim bi se pojavio neki kamion dovoljno udaljen od ostalih, a odmah zatim bi strateška grupa stotinak metara dalje, čim bi ugledala dogovoreni svetlosni signal, bez žurbe postavila drugu barikadu, pred kojom vozilo koga je zla sudbina zadesila nije imalo drugog izlaza nego da se zaustavi i bude opljačkano. Što se tiče vozila koja su dolazila iz suprotnog smera, nije bilo neophodno preprečiti put, sami njihovi vozači su se zaustavljali čim bi primetili šta se dešava tamo napred. Treća grupa, za brze intervencije, bila je zadužena da zaspe kamenicama svakog ko bi se odvažio da pokuša da pomogne. Barikade su bile napravljene od kamenčina

dovezenih kolicima, koje su neki od pljačkaša, zaklinjući se u najmilije da nemaju ništa s onim što se dogodilo, kasnije uklanjali s puta, Zbog tog ološa je naš kraj izbio na loš glas, mi smo pošten svet, govorili su, a vozači drugih kamiona, nestrpljivi da se put raščisti kako ne bi zakasnili u Centar, samo bi mrmljali, Jeste, jeste. Takvih opasnosti na putu bio je pošteđen furgon Siprijana Algora, pre svega zato što prolazi tim putevima za videla. Barem do danas. Istini za volju, pošto je keramičko posuđe nešto što se najčešće vidi na sirotinjskoj trpezi i najlakše se lomi, grnčar će teško izbeći da se neka od žena, jedna od mnogih koje jedva preživljavaju u tim čatrljama, ne seti da danas-sutra kaže glavi porodice, Potrebni su nam novi tanjiri, na šta bi ovaj zasigurno odgovorio, Pobrинуću se za to, ponekad ovuda prolazi jedan kamionet na kojem piše Grnčarnica, nema šanse da ne nosi tanjire, I čaše, dodala bi žena, koristeći priliku, I čaše, neću zaboraviti.

Između udžerica i prvih gradskih zgrada, kao ničija zemlja koja razdvaja dve suprotstavljene strane, prostire se veliki napušten građevinski plac, međutim, kad se malo bolje pogleda, zemlja je prošarana tragovima traktora, bagera sa svojim neumoljivim zakrivljenim kopačima koji, bez milosti i obzira, nose sve pred sobom, staru kuću, mlad koren, potporni zid, hladovinu koje nikada više neće biti. Međutim, kao što u životu biva, kad pomislimo da su i nas uklonili i zatim primetimo da nam je ipak nešto ostalo, tako su i ovde zaostali neki razbacani delovi, prljavi dronjci, ostaci građevinskog materijala, zarđale konzerve, trule daske, poneka kesa koju vetar nosi tamo-amo, svedočeći o tome da je ovo zemljište ranije bilo naseljeno naseobinama izopštenih. Uskoro će se grad sa svojim

---

zgradama proširiti i na ovaj teren, ostavljajući samo jedan uzani pojas između poslednjih zgrada i prvih čatrlja, jednu novu ničiju zemlju koja će ostati sve dok ne počne treća faza.

Glavni put, na koji su ponovo izbili, sada je bio širi, s jednom trakom isključivo namenjenom za teretna vozila, i premda furgon uz mnogo mašte može biti uvršten u tu višu kategoriju, činjenica da se nesumnjivo radi o vozilu za prevoz tereta daje njegovom vozaču pravo da se ravnopravno nadmeće sa sporim i džinovskim mašinama koje riču, muču i bljuju zagušljive oblake kroz auspuhe, i da ih lako pretiče, vešto krivudajući, pri čemu bi se čulo zveckanje posuđa u prtljažniku. Marsal Gašo ponovo pogleda na sat i odahnu. Stići će na vreme. Već su bili u predgrađu, trebalo je još samo preći nekoliko ulica prosečenih bez reda, skrenuti levo, skrenuti desno, ponovo levo, onda opet desno, pa desno, opet desno, levo, levo, desno, pravo, da bi napokon izbili na jedan trg odakle je bilo lako, jedan širok bulevar ih je vodio do zajedničkog cilja, tamo gde su očekivali čuvara Marsala Gaša, i gde će grnčar Siprijano Algor isporučiti svoju robu. U dnu, jedan veoma visok, taman zid, mnogo viši i od najviše zgrade u bulevaru, naglo je presecao put. Tačnije, nije ga presecao, recimo da je to bila optička varka, bilo je ulica koje su, sa obe strane, obilazile zid, koji, takođe, i nije bio pravi zid, već pročelje jedne džinovske građevine, zgradurine, četvrtaste, bez prozora na ravnoj, monolitnoj fasadi. Stigli smo, reče Siprijano Algor, kao što vidiš, stigli smo na vreme, čak i deset minuta ranije, Vrlo dobro znate da ne smem da zakasnim, to bi ugrozilo moje mesto na listi kandidata za čuvare koji žive u Centru, Osim tvoje žene,

niko se ne raduje tvojoj nameri da živiš u Centru, Biće nam bolje, imaćemo veći komfor, bolje uslove. Siprijano Algor zaustavi furgon ispred zgrade, izgledalo je kao da će da odgovori zetu, ali umesto toga ga je upitao, Zašto ruše onaj blok zgrada, Na kraju se ispostavilo da je istina, Šta to, Već nedeljama se pričalo o proširenju, odgovori Marsal Gašo dok je izlazio iz kamioneta. Zastali su pred jednim ulazom iznad kojeg je stajao natpis Ulaz samo za radnike obezbeđenja. Siprijano Algor reče, Možda, Ne možda, već sigurno, evo već su počeli sa rušenjem, Nisam mislio na proširenje, već na ono što si maločas rekao o uslovima života, o komforu neću ni da raspravljam, u svakom slučaju ne možemo se požaliti, ne može se reći da nam je loše, Poštujem vaše mišljenje, ali imam svoje, i videćete da će se i Marta, kada dođe vreme složiti sa mnom. Napravio je nekoliko koraka, zastao, sigurno je pomislio da to nije bio baš ispravan način da se jedan zet oprostí od tasta koji ga je dovezao na posao, zato reče, Hvala vam, i sve najbolje, Vidimo se za deset dana, reče grnčar, Vidimo se za deset dana, reče čuvar, dok je istovremeno pozdravljao kolegu koji mu je dolazio u susret. Zajedno su krenuli ka Centru, ušli, vrata se za njima zatvoriše.

Siprijano Algor ubaci menjač u brzinu, ali nije odmah krenuo. Gledao je zgrade predviđene za rušenje. Ovog puta, verovatno zato što su te zgrade bile niske, nisu koristili eksploziv, taj savremeni, brz i atraktivan način koji za tri sekunde jednu čvrstu građevinu pretvori u gomilu šuta. Kao što se moglo i očekivati, ulica koja je presećala ovu u kojoj se nalazio Siprijano Algor, bila je zatvorena za saobraćaj. Da bi isporučio robu, grnčar je morao da prođe iza bloka zgrada koji se ruši, da ga zaobiđe, zatim

---

da nastavi pravo, vrata na koja treba da pokuca nalazila su se na najudaljenijem uglu, tačnije, u odnosu na tačku na kojoj se sada nalazio, na suprotnoj strani zamišljene prave linije koja popreko preseca zgradu u koju je ušao Marsal Gašo, Po dijagonali, razjasni grnčar sam sebi. Kada za deset dana bude došao po zeta od ovih zgrada neće biti ni traga, već će se slegnuti prašina koja sada lebdi u vazduhu, a možda će biti iskopana i ogromna rupa u kojoj će biti izbušeni i postavljeni temelji nove zgrade. Zatim će sagraditi tri zida, jedan koji će izlaziti na ulicu kojom će Siprijano Algor morati uskoro da prođe, a dva druga zida će s obe strane omeđiti teren dobijen na račun susedne ulice i rušenja zgrada, čime će fasada zgrade koja je sada vidljiva biti zaklonjena, a ulaz za obezbeđenje će biti pomeren, i ne zadugo ni najpronijljivija osoba neće biti kadra da razluči, gledajući spolja, šta je stara a šta nova građevina, a još manje će to biti vidljivo ako se gleda iznutra. Grnčar pogleda na sat, još je bilo rano, onih dana kada je vozio zeta uvek je morao da čeka dva sata dok se ne otvori odeljenje za prijem robe, a zatim i da dočeka svoj red, Ali zato mogu da uhvatim dobro mesto u redu, mogu čak da budem i prvi, pomisli. To se nikada nije desilo, uvek je bilo onih koju su stizali pre njega, a biće i da su neki vozači proveli i deo noći u svojim kamionima. Čim bi svanulo, izašli bi na ulicu da popiju kafu i nešto prezalogaje, trgnu jednu rakiju ako je jutro vlažno i hladno, zatim bi nastavili da čekaju, ćaskajući jedni s drugima, do deset minuta pred otvaranje kapija, a tada bi se oni mlađi, nestrpljivi kao svi neiskusni, sjurili niz prilaz da zauzmu svoja mesta, dok bi stariji, pogotovo ako su zauzimali mesto na začelju, silazili bezbrižno ćaskajući i uvlačeći

poslednje dimove cigarete, jer u suterenu ima uključenih motora i nije bilo dozvoljeno pušenje. Smatrali su da još nije došao smak sveta i da ne vredi juriti.

Siprijano Algor pokrenu furgon. Zamajao se posmatranjem rušenja zgrada i sada je hteo da nadoknadi izgubljeno vreme, ovo su možda i neprikladnije reči, besmislen izraz kojim očekujemo da ćemo obmanuti surovu stvarnost u kojoj nijedno izgubljeno vreme ne može da se povрати, kao da verujemo, protivno ovoj istini, da je vreme za koje smo verovali da je zauvek izgubljeno zapravo rešilo da ostane zaustavljeno iza nas, iščekujući strpljivo kao neko ko ima sve vreme ovog sveta, da primetimo da ga nema. Podstaknut žurbom proisteklom iz razmišljanja o tome ko je stigao pre a ko posle, grnčar je brzo obišao kvart i zaputio se desno ulicom koja je išla duž druge fasade zgrade. Kao što je uvek bivalo, tu se već nakupilo sveta koji je čekao da se otvore vrata za javnost. Prešao je u levu traku, kako bi skrenuo do prilaza koji je vodio u suteran, pokazao je čuvaru svoju propusnicu dobavljača i stao u red, iza kamioneta natovarenog kutijama koje su, sudeći po etiketama, sadržavale staklariju. Izašao je iz furgona da vidi koliko ima dobavljača ispred njega i tako približno izračuna koliko još vremena treba da čeka. Bio je trinaesti u redu. Izbrojao je ponovo, stvarno trinaesti. Iako nije bio sujeveren, nije mu bio nepoznat loš glas koji prati taj broj, u raznim razgovorima o slučajnostima, nesrećnim slučajevima i sudbini uvek bi se javio neko da ispriča neki slučaj, negativan uticaj, a katkad i koban, broja trinaest. Pokušao je da se seti da li mu je u nekoj ranijoj prilici zapalo to mesto u redu, ali postoje samo dve mogućnosti, ili se to nikada nije desilo, ili se nije sećao. Kudio je

---

samog sebe, kako je besmisleno, glupo, misliti na nešto što u stvarnosti ne postoji, da, tako je, nikada ranije nije o tome razmišljao, brojevi u stvari ne postoje, stvarima je potpuno svejedno koji ćemo im broj dati, nema razlike da li ćemo im odrediti broj trinaest ili četrdeset četiri, u najmanju ruku može se zaključiti da nemaju predstavu o tome na kojem se mestu nalaze. Ljudi nisu stvari, ljudi uvek žele da budu na prvim mestima, pomisli grnčar, I ne samo da to žele, nego hoće da i drugi to primete, pro-mrmlja. Izuzimajući dva čuvara koji su nadzirali, svaki na svojoj strani, ulaz i izlaz, suteran je bio prazan. Uvek je bilo tako, vozači su ostavljali svoja vozila u redu kako su pristizali i odlazili na kafu. Grdno se varaju ako misle da ću ostati ovde, reče Siprijano Algor naglas. Isparkirao je furgon kao da ipak nema ništa da isporuči i izašao iz reda, Ovako više neću biti trinaesti, pomisli. Nekoliko minuta kasnije jedan kamion se spustio niz prilaz i zauzeo mesto koje je furgon oslobodio. Vozač je izašao iz kabine, pogledao na sat, sigurno je pomislio, Ima još vremena. Kada mu se izgubio iz vidokruga, grnčar se brže-bolje uglavio iza kamiona, Sada sam četrnaesti, reče zadovoljan svojom visprenošću. Naslonio se na sedište, uzdahnuo, odozgo je dopirala buka saobraćaja, obično bi i on odlazio kao i drugi da popije kafu i kupi novine, ali danas mu nije bilo do toga. Zažmurio je kao da se povlači u sebe i uskoro utonuo u san, zet mu je objašnjavao kako će se situacija iz korena promeniti kada on bude unapređen, kako Marta i on više neće stanovati u grnčarnici, krajnje je vreme da započnu samostalan život, Imajte razumevanja, kao što poslovice kaže, protiv sudbine se ne može, život ide dalje, ako te oni od kojih zavisíš unaprede, možeš samo bogu da zahvališ,

bilo bi glupo okrenuti leđa sreći kada nam se već osmehnula, a osim toga siguran sam da je vaša najveća želja da Marta bude srećna, zato treba i vi da budete zadovoljni. Siprijano Algor slušao je zeta i smeškao se u sebi, Sve to govoriš zato što misliš da sam trinaesti, ne znaš da sam prešao na četrnaesto mesto. Prenulo ga je lupanje vrata na vozilima, što je bio znak da istovar počinje. Tada, dok se još nije potpuno bio rasanio, pomisli, Nisam promenio broj, ja sam samo trinaesti na četrnaestom mestu.

Tako je i bilo. Skoro sat kasnije došao je red i na njega. Izašao je iz furgona i prišao prijemnom pultu s uobičajenim papirima, dostavnica u tri primerka, faktura koja se odnosi na prethodnu isporuku, deklaracija kvaliteta koja ide uz svaku partiju i kojom grnčarnica preuzima odgovornost za bilo kakve greške u izradi koje se ustanove prilikom pregleda kvaliteta robe, zatim potvrda o ekskluzivnosti, takođe obavezna prilikom svake isporuke, u kojoj se grnčarnica obavezuje, prihvatajući penale u slučaju kršenja ugovora, da svoje proizvode neće prodavati nijednoj drugoj trgovini. Kao po običaju, jedan radnik je prišao da pomogne u istovaru, ali zamenik šefa prijemnog odeljenja ga pozva i naredi, Istovari samo pola robe, prema dostavnici. Siprijano Algor, iznenađen, uznemiren, upita, Zašto pola, Prodaja je znatno opala poslednjih nedelja, verovatno ćemo morati zbog slabe potražnje da vam vratimo i zalihe koje imamo u magacinu, Da mi vratite zalihe iz magacina, Da, stoji u ugovoru, Vrlo dobro znam šta stoji u ugovoru, kao i to da mi ne dozvoljavate da imam druge mušterije, recite mi kome ću sada da prodam ovu polovinu, To ne zavisi od mene, ja samo izvršavam naređenja koja sam dobio, Mogu li onda da razgovaram

---

sa šefom službe, Ne, ne vredi vam ništa, ne bi vas primio. Siprijanu Algoru su ruke počele da se tresu, osvrtao se oko sebe, sav smušen, tražeći pomoć, ali na licima trojice vozača koji su stajali iza njega mogao je da vidi samo ravnodušnost. Uprkos tome, pokušao je da se pozove na klasnu solidarnost, Vidite li vi ovo, čovek donese plodove svog truda, kopao je glinu, mesio je, oblikovao posuđe koje su mu naručili, pekao ga u peći, a sada mu kažu da će zadržati samo pola onoga što je napravio i da će mu vratiti ono što je ostalo u magacinu, voleo bih da znam gde je tu pravda. Vozači se zgledaše, slegnuše ramenima, nisu znali šta da odgovore, niti šta se u takvim prilikama kaže, jedan od njih je čak povukao dim iz cigarete kako bi dao do znanja da ga se to ne tiče, a onda se setio da tu ne sme da se puši, pa se okrenuo i vratio u kabinu svog kamiona, kako ne bi više prisustvovao mučnoj sceni. Grnčar je shvatio da će sve izgubiti ako nastavi da se buni, hteo je da ugasi vatru koju je sam zapalio, u svakom slučaju bolje je prodati i polovinu nego ništa, stvari će na kraju sigurno izaći na dobro, pomisli. Sav skrušen, obratio se zameniku šefa prijemne službe, Možete li mi bar reći zbog čega je prodaja toliko opala, Mislim da je zbog pojave plastičnih sudova koji su imitacija keramike, i to tako dobra da se gotovo i ne primećuje razlika, a pritom imaju i prednost što su mnogo lakši i jeftiniji, To nije razlog da prestane da se kupuje moje posuđe, keramika je keramika, prirodna, nezamenljiva, Objasnite to našim mušterijama, ne želim da vas razočaram, ali mislim da će od sada pa ubuduće vaše posuđe zanimati samo kolekcionare, a i njih je sve manje. Istovar je završen, zamenik šefa je na otpremnici napisao, Primio sam polovinu, i rekao, Nemojte više ništa

da donosite dok vam ne javimo, Da li mislite da mogu da nastavim sa proizvodnjom, To zavisi od vas, ja ne mogu da preuzmem odgovornost, A što se povraćaja robe tiče, vratićete mi sve što imate u magacinu, glas mu je toliko podrhtavao od očaja i gorčine, da je ovaj drugi želeo da ga malo uteši, Videćemo. Grnčar sede u kamionet, dade gas do daske i neke kutije koje nisu bile dobro uglavljene nakon istovara, skliznule su i udarile u zadnja vrata, Ma nek ide sve do đavola, povika besno. Morao je da se zaustavi pred izlaznom rampom, pravila nalažu da kartica mora da se pokaže i ovom čuvaru, birokratska posla, niko ne zna zašto, jer ako je neko ušao kao snabdevač, kao snabdevač će i izaći, ali očigledno postoje izuzeci, na primer slučaj Siprijana Algora koji je snabdevač bio kada je ušao, a sada ako se potvrde zle slutnje, na najboljem je putu da to više ne bude. Sigurno je za sve to kriv broj trinaest, sudbinu ne mogu zavarati nikakve smicalice da se zameni kasnije ono što je bilo ranije. Furgon se pope uz prilaz, izađe na svetlost dana, ne preostaje mu ništa drugo nego da se vrati kući. Grnčar se tužno nasmeši, Nije to zbog broja trinaest, to ne postoji, čak da sam stigao prvi isto bi mi sledovalo, sada pola, a posle ćemo videti, jebem ti život.

Žena iz čatrlja, ona kojoj su bili potrebni novi tanjiri i čaše, upita muža, Pa, jesi li video furgon s grnčarijom, a muž odgovori, Jesam, zaustavio sam ga, ali onda sam ga pustio da prođe, A zašto, Da si ti videla izraz lica čoveka koji ga je vozio, kladim se da bi i ti učinila isto.

G rničar je zaustavio kamionet, spustio stakla s jedne i sa druge strane, i čekao da naiđe neko da ga pokrade. Nije redak slučaj da izvesna duhovna pokleknuća, izvesni prelomni trenuci u životu navode nevoljnika na tako dramatične postupke kao što je ovaj, ako ne i gore. Naiđe trenutak kada pometena i ozlojeđena osoba u svojoj glavi čuje neki glas koji viče, Kud june tu i uže, što je u skladu s njegovim specifičnim položajem i mestom na kojem se zatekao, i čovek više nema kud, ili će straćiti poslednji dinar na loz, ili će na kockarski sto baciti sat koji je nasledio od oca ili srebrnu tabakeru koju je dobio od majke, ili će uložiti sve na crveno iako je video da je ta boja izašla već pet puta zaredom, ili će sam iskočiti iz rova i sa spuštanim bajonetom nasrnuti na neprijateljski mitraljez, ili će zaustaviti ovaj kamionet, spustiti stakla, zatim otvoriti vrata i čekati da stanovnici udžerica dođu da ga opljačkaju sa svojim neizbežnim macolama, britvama i ostalom opremom već prema prilici, Ako ih nisu

hteli oni, neka ih odnesu ovi, bila je poslednja pomisao Siprijana Algora. Prođe deset minuta a niko se ne pojavi da počini toliko željenu otimačinu, prođe i četvrt sata a da se čak ni neki pas lotalica nije pojavio na putu da bi zapišao točak i onjušio tovar kamioneta, i već je isticalo pola sata kad se napokon pojavila neka dronjava spodoba koja upita grnčara, Nešto nije u redu, je l' vam treba pomoć, mogu da vas poguram, možda je akumulator u pitanju. E sad, ako čak i najsnažnije duhove ponekad obuzme nagla slabost, odnosno kad telo ne uspeva da se nosi suzdržano i smotreno kako ga je duh godinama učio, ne treba da nas čudi da je ta ponuđena pomoć, tim pre što ju je uputio čovek koji je po svemu ličio na lopova, dirnula Siprijana Algora u najosetljiviju žicu, do te mere da mu se čak jedna suza pojavila u uglu oka. Ne treba, hvala lepo, ali ubrzo potom kad se predusretljivi Kirenjanin već udaljavao, iskoči iz kamioneta, požuri da otvori zadnja vrata, i povika za čovekom, Gospodine, gospodine, dođite ovamo.

Čovek zastade, Ipak vam treba pomoć, Ne, nije to u pitanju, Šta je onda, Dođite ovamo, učinite mi uslugu. Čovek priđe a Siprijano Algor reče, Uzmite ovih šest tanjira, odnesite ih svojoj ženi, to je poklon, i uzmite još ovih šest dubokih za supu, Ali ništa vam nisam pomogao, zbuni se čovek, Svejedno, kao i da jeste, a ako vam treba i krčag za vodu, evo i njega, Krčag bi mi stvarno dobrodošao u kući, E pa onda ga uzmite, uzmite slobodno. Grnčar naslaga tanjire, najpre plitke, zatim duboke, onda jedne na druge, položi čoveku na levu podlakticu, a kako mu je desna ruka već bila zauzeta krčagom, nije mogao da mu pruži ruku da se zahvali kako dolikuje, jedino je izustio jedno obično hvala, koje može biti i od srca i od reda,

---

ali ga je iznenadio naklonivši glavu, što nipošto nije bilo u skladu sa društvenim slojem kojem je čovek pripadao, a to samo znači da bismo mnogo više saznali o složenosti života kada bismo se malo više udubili u njegove protivrečnosti umesto što traćimo silno vreme smeštajući ljude u kalupe, kao da se time sve može objasniti.

Kada je čovek koji je delovao kao napasnik, ali se na kraju ispostavilo da to nije bio, ili da naprosto ovog puta nije hteo da to bude, nestao, sav zbunjen, među udžericama, Siprijano Algor nastavi svojim putem. Čak ni najoštrije oko ne bi bilo kadro da primeti bilo kakvu razliku u opterećenju amortizera i guma kamioneta, što se tiče težine, dvanaest keramičkih tanjira i jedan krčag u transportnom vozilu, makar ono bilo i srednje veličine, znače isto koliko i dvanaest belih ružinih latica i jedna crvena na srećnoj glavi neke neveste. Nije badava maločas upotrebljena reč srećna jer to je najmanje što možemo da kažemo o izrazu lica Siprijana Algora, za koga, kada bismo ga sada pogledali, niko ne bi poverovao da su mu otkupili samo polovinu isporuke koju je odneo u Centar. Nažalost, nakon dva kilometra, kada je ušao u industrijsku zonu, vratilo mu se sećanje na gadnu trgovačku nepriliku koju je doživeo. Zloslutni krajolik dimnjaka koji bljuju dimčinu naveo ga je da se upita u kojoj od ovih odvratnih fabrika proizvode te ogavne plastične falsifikate koji na perfidan način pokušavaju da izigravaju keramiku, To je nemoguće, promrmlja, ni zvuk ni težina im nisu isti, a postoji još i veza između izgleda i dodira, o čemu sam negde čitao, oči koje ne gledajući vide keramiku koju prsti dotiču, prsti koji ne dodirujući je osećaju keramiku koju oči vide. I kao da mu ta muka nije bila dovoljna, Siprijano Algor se

preispitivao, razmišljajući o staroj peći u grnčarnici, koliko tanjira, pehara, šolja i bokala u minutu mogu da izbace te proklete mašine, koliko imitacija krčaga i demižona. Takva i slična pitanja koja nisu ovde zabeležena ponovo su smrkla lice našeg grnčara i od tada pa nadalje, ostatak puta proveo je obuzet mislima o tegobnoj budućnosti porodice Algor ukoliko Centar bude insistirao na promeni asortimana koja će najpre ići na štetu njegove grnčarnice. Međutim, ruku na srce, kad je reč o onima koji srce imaju, nijednog trenutka Siprijanu Algoru nije bilo ni na kraj pameti da se pokaje što je bio tako velikodušan prema čoveku koji je trebalo da ga pokrade, ako je tačno sve ono što se priča o ljudima koji žive u udžericama. Na obodu Industrijske zone bilo je nekoliko neuglednih radionica koje su uprkos onome što se moglo očekivati, preživle otimačinu zemlje i veliku raznolikost proizvodnje savremenih fabričkih giganata, ali one su ipak još uvek bile tu, i dok ih je u prolazu posmatrao, služile su Siprijanu Algoru kao uteha kada je, u časovima zebnje, dozvoljavao sebi da snatri o sudbini svog zanata. Neće još dugo potrajati, pomisli, ovog puta mislio je na radionice, a ne na grnčarski zanat, ali to je zaključio samo zato što se nije dovoljno udubio, često nam se to dešava, pomislimo da možemo sa sigurnošću da mislimo da ne vredi više čekati zaključke samo zato što smo rešili da stanemo na pola puta koji nas do njih vodi.

Siprijano Algor je brzo prošao kroz Zelenu zonu, nijednom nije pogledao polja, jednolični predeo prekriven platenicima, koji su sami po sebi neprozirni, a pritom još i umrljani prljavštinom, uvek je u njemu izazivao tegobu, a zamislite tek danas, s obzirom na to kakvo je njegovo

---

trenutno raspoloženje, kako bi na njega delovala ta pustopoljina. Kao neko ko je jednom zadigao osveštanu haljinu neke svetice sa oltara da vidi da li se oslanja na ljudske noge ili na par neotesanih kočica, već dugo naš grnčar ne mora da odoleva iskušenju da zaustavi kamionet i da proveri da li se ispod tih folija zaista gaje pravo voće i povrće, s plodovima koji mogu da se pomirišu, opipaju i zagrizu, sa lišćem, lukovicama i mladicama koje se mogu skuvati, začiniti i staviti na tanjir, ili je upravo zbog te žalobne spoljašnje zamagljenosti sve što je unutra raslo, šta god to bilo, bilo nepopravljivo veštačko. Nakon Zelene zone, naš grnčar je krenuo sporednim putem, pored kojeg su bili neki jadni ostaci šumskog rastinja, zaparložene njive, potok mutne i smrdljive vode, zatim su se iza jedne krivine ukazale ruševine tri kuće bez prozora i vrata, s poleglim krovovima i čiju je unutrašnjost proždirala šikara koja uvek džiglja iz ruševina, kao da je tamo sve vreme bila i čekala svoj trenutak, od trenutka postavljanja temelja. Malo dalje počinjalo je naselje, zapravo jedna ulica koja ga je presecala napola i nekoliko uličica koje su na nju izbijale, jedan trg nepravilnog oblika koji se širio samo na jednu stranu, sa jednim pokrivenim bunarom, pumpom za vodu i velikim gvozdenim točkom, u senci dva visoka platana. Siprijano Algor mahnu nekolicini muškaraca koji su razgovarali, ali ovoga puta se pri povratku iz Centra nije zaustavio, kao što je obično činio kada je isporučivao robu, u ovakvom jednom trenutku nije čak ni znao šta bi mu prijal, ali svakako ne razgovor, makar i sa komšijama. Grnčarnica i kuća u kojoj je živeo s ćerkom i zetom nalazila se na drugom kraju sela, gde su već počinjale njive, udaljene od poslednjih kuća. Na ulasku u selo Siprijano

Algor usporio je kamionet, ali sada je vozio još sporije, u ovo doba ćerka je sigurno već završavala s pripremom ručka, Šta da radim, da li odmah da joj kažem, ili posle jela, pitao se, Bolje kasnije, ostaviću kamionet ispod nadstrešnice za drva, njoj neće pasti na pamet da proverava da li nešto nosim, danas i nije pazarni dan, tako da bismo mogli da jedemo na miru, odnosno, ona će jesti na miru a ne ja, a zatim ću joj ispričati šta mi se desilo, ili možda kasnije, tokom popodneva, dok budemo radili, jer ne zna se šta je gore, da to sazna pre ručka, ili odmah posle. Kraj sela je bio na jednoj dugoj krivini, iza poslednje kuće video se u daljini crni dud visok najmanje desetak metara, i tu se nalazila grnčarnica. Vino je natočeno, treba ga popiti, reče Siprijano Algor s umornim osmehom, i pomisli kako bi bolje bilo da može da ga ispljune. Skrenuo je nalevo, blagom uzbrdicom koja je vodila prema kući, kada je bio na pola puta, trubnuo je tri puta da najavi svoj dolazak, kao što je uvek činio, jer bi se ćerka začudila ako danas to ne bi uradio.

Kuća i grnčarnica podignute su na tom prostranom placu, verovatno nekadašnjem guvnu ili saborištu, u čijem središtu je grnčar, deda Siprijana Algora, koji se isto tako zvao, odlučio jednog davnog dana, o čemu nije ostalo ni zapisa ni uspomene, da zasadi dud. Peć, koja se nalazila malo po strani, već je bila plod modernizacije koju je sproveo otac Siprijana Algora, koji se isto tako zvao, zamenila je prethodnu, prastaru, da ne kažemo primitivnu peć, koja je, spolja gledano, imala oblik dva trupca kupastog oblika naslaganih jedan na drugi, s tim da je gornji bio manji od donjeg, i čijeg se postanka takođe više niko ne seća. Na njenim starim trošnim temeljima podignuta je

---

sadašnja peć, ova u kojoj je ispečena isporuka od koje je Centar preuzeo samo polovinu, i sada, već hladna, čeka da je ponovo napune. Siprijano Algor je preterano pažljivo parkirao kamionet ispod nadstrešnice, između dve gomile suvog drveta, a zatim je pomislio kako bi mogao da obiđe peć i tako kupi još neki minut, ali nedostajao mu je razlog, nedostajalo mu je opravdanje, jer sada peć nije gorela kao ranije kad bi se vraćao, u tim prilikama je zagledao unutrašnjost peći i procenjivao temperaturu po boji usijane gline, da li je tamnocrveno već prešlo u boju višnje, ili boja višnje u narandžastu. Zastao je tamo, kao da je negde usput izgubio volju, ali ćerkin glas ga je naterao da se pomeri, Zašto ne ulaziš, ručak je spreman. Začudena njegovim odugovlačenjem, Marta se pojavila na vratima, Hajde, dođi, ohladiće se ručak. Siprijano Algor uđe, poljubi ćerku i zatvori se u kupatilo, koje je dozidano dok je on još bio dečaćić, i koje već dugo vapi za proširenjem i prepravkom. Pogledao se u ogledalu i nije ugledao nijednu novu boru na licu, Sigurno mi se stvorila unutra, pomisli, zatim pusti vodu, opru ruke i izađe. Jeli su u kuhinji, za jednim velikim stolom koji je pamtio i srećnije dane i brojnije skupove. Otkad je umrla Martina majka, Žušta Izaška, o kojoj verovatno više neće biti mnogo reči u ovoj priči, ali čije ime ostaje ovde zabeleženo jer prezime već znamo, njih dvoje obeduju na jednom kraju stola, otac na čelu, Marta na upražnjenom majčinom mestu i Marsal naspram nje, kada je tu. Kako si prošao, upita Marta, Dobro, kao i obično, odgovori otac zabivši nos u tanjir, Zvao je Marsal, Je l', i šta je rekao, Da je razgovarao s tobom o selidbi u Centar kada bude unapređen u stalnog čuvara, Da, pričali smo o tome,